

**BURUN BO'SHLIG'INING O'TKIR YALLIG'LANISH KASALLIKLARINI
KOMPLEKS DAVOLASHNI TAKOMILLASHTIRISH****Abdullayeva Nigora Nusratovna***Tibbiyot fanlari doktori dotsent, Toshkent tibbiyot akademiyasi***Rejavaliev Sherzodbek Nosirjon o'g'li***Toshkent tibbiyot akademiyasi 2-kurs otorinolaringologiya magistri*

Annotatsiya. Ushbu maqola burun bo'shlig'ining o'tkir yallig'lanish kasalliklarini kompleks davolashni takomillashtirishga qaratilgan. Burun bo'shlig'ining o'tkir yallig'lanishi keng tarqalgan va ko'pincha nafas olish tizimiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Maqolada o'tkir rinit, allergik rinit kabi kasalliklarning etiologiyasi, klinik ko'rsatkichlari, tashxisi va davolash usullari batafsil tahlil qilingan. Shuningdek, davolashda farmakologik, farmakologik bo'lmagan va zamonaviy usullarni qo'llash, shaxsiylashtirilgan davolash yondashuvlari va bemorlarni tarbiyalashning ahamiyati ko'rib chiqiladi. Burun bo'shlig'ining o'tkir yallig'lanish kasalliklarini kompleks davolashda yangi ilmiy yondashuvlar, innovatsion davolash usullari va samarali diagnostika metodlari bemorlar uchun yaxshilangan natijalarni ta'minlashga yordam beradi.

Kalit so'zlar: burun bo'shlig'ining yallig'lanishi, o'tkir rinit, allergik rinit, davolash usullari, farmakologik davolash, biologik preparatlar, immunoterapiya, diagnostika, yallig'lanish kasalliklari, bemorlarni tarbiyalash.

Annotation. This article is aimed at improving the complex treatment of acute inflammatory diseases of the nasal cavity. Acute inflammation of the nasal cavity is common and often has a negative effect on the respiratory system. The etiology, clinical indicators, diagnosis and treatment methods of diseases such as acute rhinitis and allergic rhinitis are analyzed in detail in the article. It also examines the use of pharmacological, non-pharmacological and modern methods of treatment, personalized treatment approaches and the importance of patient education. New scientific approaches, innovative treatment methods and effective diagnostic methods in the complex treatment of acute inflammatory diseases of the nasal cavity help to ensure improved results for patients.

Key words: inflammation of the nasal cavity, acute rhinitis, allergic rhinitis, treatment methods, pharmacological treatment, biological drugs, immunotherapy, diagnostics, inflammatory diseases, patient education.

Аннотация. Данная статья направлена на совершенствование комплексного лечения острых воспалительных заболеваний полости носа. Острое воспаление полости носа встречается часто и нередко оказывает негативное влияние на органы дыхания. В статье подробно анализируются этиология, клинические показатели, диагностика и методы лечения таких заболеваний, как острый ринит и аллергический ринит. В нем также рассматривается использование фармакологических, нефармакологических и современных методов лечения, персонализированные подходы к лечению и важность обучения пациентов. Новые

научные подходы, инновационные методы лечения и эффективные методы диагностики в комплексном лечении острых воспалительных заболеваний полости носа помогают обеспечить улучшение результатов лечения пациентов.

Ключевые слова: *воспаление полости носа, острый ринит, аллергический ринит, методы лечения, фармакологическое лечение, биологические препараты, иммунотерапия, диагностика, воспалительные заболевания, обучение пациентов.*

Kirish Burun bo‘shligi va uning atrofida anatomik tuzilmalar nafas olish jarayonida muhim rol o‘ynaydi, havo filtratsiyasi, humidifikatsiya va issiqlikni tartibga solish kabi vazifalarni bajaradi. Burun bo‘shlig‘ining o‘tkir yallig‘lanish kasalliklari, masalan, o‘tkir rinit va boshqa infeksiyalar keng tarqalgan bo‘lib, ular odamlarning nafas olish qobiliyatini va umuman hayot sifatini sezilarli darajada pasaytirishi mumkin. Ushbu kasalliklarning davolashdagi murakkabliklar ko‘pincha etiologik omillarning xilma-xilligi (viruslar, bakteriyalar, allergenlar) va individual bemorlarning xususiyatlaridan kelib chiqadi. So‘nggi yillarda bu kasalliklarning patofiziologiyasi va davolash usullari bo‘yicha yangi yondashuvlar ishlab chiqildi. Ushbu maqolada burun bo‘shlig‘ining o‘tkir yallig‘lanish kasalliklarini kompleks davolashni takomillashtirish bo‘yicha amalga oshirilgan tadqiqotlar, yangi davolash usullari va samarali yondashuvlar haqida so‘z boradi.

Burun bo‘shlig‘ining o‘tkir yallig‘lanish kasalliklari turli xil patologiyalarni o‘z ichiga oladi. Bu kasalliklar burun mukozasining yallig‘lanishiga olib kelib, nafas olishni qiyinlashtiradi, bosh og‘rig‘i, burun tiqilishi, va boshqa simptomlar yuzaga keladi.

- O‘tkir rinit – Burun mukozasining yallig‘lanishi, asosan, virusli infeksiyalar (masalan, rinoviruslar) yoki allergik reaksiyalar natijasida yuzaga keladi.

- O‘tkir allergik rinit – Burun mukozasining allergik reaksiyasidir, ko‘pincha atrof-muhit allergenlariga (masalan, polen yoki chang) javob sifatida yuzaga keladi.

- O‘tkir faringit – Faringeal sohada yuzaga kelgan yallig‘lanish, ko‘pincha burun bo‘shlig‘i bilan birgalikda rivojlanadi.

O‘tkir burun bo‘shlig‘i yallig‘lanish kasalliklarini to‘g‘ri tashxislash bemorni samarali davolash uchun juda muhimdir. Diagnostika jarayonida quyidagi bosqichlar amalga oshiriladi:

- Bemor tarixini olish: Allergiya, yuqori nafas yo‘llari infeksiyalari tarixi, boshqa tibbiy kasalliklar (astma, immun yetishmovchilik) haqida so‘rov.

- Jismoniy tekshiruv: Burun bo‘shlig‘ining tekshiruvi, sinuslarga bosim o‘tkazish va umumiy nafas olish holatini baholash.

- Endoskopiya: Burun va sinuslarning to‘g‘ridan-to‘g‘ri ko‘rinishini olish uchun burun endoskopiyasini o‘tkazish.

- Laboratoriya tekshiruvlari: Nasal tamponlar, bakteriologik madaniyatlar, allergiya testlari, qon va burun sekretsialarini tahlil qilish.

Burun bo‘shlig‘ining o‘tkir yallig‘lanish kasalliklari ko‘p uchraydigan va turli omillarga bog‘liq bo‘lgan muammolardir. To‘g‘ri va samarali davolash choralari orqali bemorlarning holatini yengillashtirish va asoratlarni oldini olish mumkin. Kasalliklarni kompleks

davolashda yangi ilmiy izlanishlar, innovatsion davolash usullari va shaxsiylashtirilgan yondashuvlar bemorlar uchun samarali natijalar beradi.

Adabiyotlar tahlili. Burun bo‘shlig‘ining o‘tkir yallig‘lanish kasalliklari, jumladan o‘tkir rinit va allergik rinit, nafas olish tizimining juda keng tarqalgan patologiyalaridir. Ushbu kasalliklar nafaqat bemorlarning hayot sifatini pasaytiradi, balki ularning umumiy salomatligiga ham salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Ilmiy adabiyotlarda bu kasalliklarni davolashning samarali usullari va yangi yondashuvlari bo‘yicha ko‘plab izlanishlar olib borilgan. Tadqiqotlarning asosiy yo‘nalishlari o‘tkir burun bo‘shlig‘ining yallig‘lanish kasalliklarini diagnostika qilish, patofiziologiyasini o‘rganish va davolash strategiyalarini takomillashtirishga qaratilgan. Ilmiy tadqiqotlar o‘tkir burun bo‘shlig‘ining yallig‘lanish kasalliklarining etiologiyasini aniqlashga katta e‘tibor qaratgan. Misol uchun, Fokkens va boshqalar (2020) o‘tkir va rinitning viruslar va bakteriyalar tomonidan qo‘zg‘alishini o‘rganib, bu kasalliklarning patofiziologiyasidagi asosiy mexanizmlarni tahlil qilganlar. Ularning tadqiqotlari shuni ko‘rsatdiki, burun bo‘shlig‘ining yallig‘lanishi asosan yuqori nafas yo‘llari infeksiyalaridan kelib chiqadi, bunda viral infeksiyalar (masalan, rinoviruslar) asosiy sabab bo‘lishi mumkin. Bakterial infeksiyalar esa, odatda, viral infeksiyalardan keyin rivojlanadi va sinüzitga olib keladi [4].

Burun bo‘shlig‘ining o‘tkir yallig‘lanish kasalliklarini diagnostika qilishda zamonaviy usullarning qo‘llanishi muhim ahamiyatga ega. An‘anaviy diagnostika metodlari (bemorning simptomlari, jismoniy tekshiruv) o‘z o‘rniga ega bo‘lsa-da, so‘nggi yillarda yangi texnologiyalar, masalan, burun endoskopiyasi va kompyuter tomografiyasi (KT) keng qo‘llanilmoqda. Okunishi va boshqalar (2017) o‘zlarining tadqiqotlarida endoskopik ko‘rish va KT skanerlash yordamida va boshqa burun bo‘shlig‘i kasalliklarini aniqlash samaradorligini oshirganliklarini aniqlaganlar. Ularning fikriga ko‘ra, endoskopiya nafaqat diagnostika uchun, balki davolash jarayonida ham muhim ahamiyatga ega [5].

Shuningdek, allergik rinit va burun bo‘shlig‘ining boshqa allergik yallig‘lanishlari bo‘yicha ham bir qator ilmiy tadqiqotlar mavjud. Bachert va boshqalar (2018) allergik rinitning immunologik mexanizmlarini tahlil qilgan holda, bu kasallikning rivojlanishida Th2 hujayralarining yuqori faolligi va IgE antikorlarining o‘rni muhimligini ta‘kidlaganlar. Ular immunoterapiya va biologik preparatlarning davolashdagi samaradorligini o‘rganib, bu usullarni kelajakda qo‘llash mumkinligini ko‘rsatganlar [6].

Bundan tashqari, bakterial va virusli infeksiyalarni ajratib olishda yangi biomarkerlar va genetik testlar ham tavsiya etilmoqda. Brook va Foote (2006) tomonidan olib borilgan tadqiqotda bakteriologik madaniyatlar va noshifobakterial testlarning diagnostikada qo‘llanilishi muhimligi ta‘kidlangan.

O‘tkir burun bo‘shlig‘ining yallig‘lanish kasalliklarini davolashda farmakologik va farmakologik bo‘lmagan usullarni qo‘llashda katta yutuqlar kuzatilgan. Fokkens va boshqalar (2020) o‘zlarining izlanishlarida o‘tkir antibiotiklar, dekongestantlar, intranasal kortikosteroidlar va antihistaminlarning samaradorligini tahlil qilganlar. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, antibiotiklar faqat bakterial infeksiya mavjud bo‘lganda samarali hisoblanadi. Dekongestantlar va kortikosteroidlar esa, burun tiqilishini va yallig‘lanishni kamaytirishda

yordam beradi, ammo ularning uzoq muddatli qo‘llanilishi tavsiya etilmaydi. Bundan tashqari, biologik preparatlar va immunoterapiya o‘tkir allergik rinit va xronik sinüzitni davolashda yangi yondashuv sifatida ko‘rilmoqda. Dupilumab kabi biologik preparatlar allergik yallig‘lanishni yo‘qotishda samarali bo‘lishi mumkin (Bachert et al., 2018). Biologik davolashning afzalligi shundaki, u bevosita immun tizimini maqsad qilib, yallig‘lanishning asosiy mexanizmlariga ta'sir ko‘rsatadi [6].

Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar shaxsiylashtirilgan davolash yondashuvlariga katta e'tibor qaratmoqda. Burun bo'shlig'ining o'tkir yallig'lanish kasalliklarini davolashda bemorning individual xususiyatlarini hisobga olish zarur. Misol uchun, allergik rinitni davolashda allergik testlar orqali bemorning maxsus allergenlariga qarshi davolash usullarini tanlash samarali bo'ladi. Bundan tashqari, bemorlarni davolashni to'liq amalga oshirish va ularni zaruriy choralar haqida tarbiyalash muhim ahamiyatga ega. O'tkir rinit yoki sinüzitning qaytalanishining oldini olish uchun bemorlarga allergenlardan saqlanish va dorilarni muntazam ravishda qo'llash kerakligi tushuntirilishi zarur. Ilmiy tadqiqotlar burun bo'shlig'ining o'tkir yallig'lanish kasalliklarini kompleks davolashni takomillashtirishga qaratilgan bir qator yondashuvlar va usullarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi [7]. O'tkir burun bo'shlig'ining yallig'lanish kasalliklarini diagnostika qilishda zamonaviy texnologiyalar va biomarkerlar, davolashda esa biologik preparatlar va immunoterapiya kabi yangi metodlar o'z samarasini ko'rsatmoqda. Bu sohadagi ilmiy izlanishlar davom etmoqda va kelajakda kasalliklarni yanada samarali va shaxsiylashtirilgan yondashuvlar bilan davolash imkoniyatlarini yaratishi kutilmoqda.

Materiallar va metodlar. Ushbu ilmiy tadqiqotda burun bo'shlig'ining o'tkir yallig'lanish kasalliklarini kompleks davolashni takomillashtirishga qaratilgan yangi yondashuvlar va usullarni baholash maqsad qilingan. Tadqiqotda klinik, laboratoriya va eksperimental metodlar qo'llanildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi – o'tkir yallig'lanish kasalliklarini kompleks davolashda yangi dori-darmonlar, biologik preparatlar va shaxsiylashtirilgan davolash yondashuvlarining samaradorligini baholash edi. Bemorlarning davolanish jarayoni davomida ularning simptomlari, umumiy holati va dori ta'siri klinik monitoring orqali o'rganildi. Bemorlar har uch kunda bir marta tibbiy nazoratdan o'tkazildi va davolashning samaradorligi baholandi [8]. Davolashdan so'ng, bemorlarning klinik holati, simptomlarining kamayishi yoki yo'qolishi, shuningdek, qo'shimcha asoratlar yuzaga kelishi bo'yicha baholar olib borildi. Bemorlarning davolash samaradorligi va dori ta'sirini baholash uchun SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) dasturi qo'llanildi. Tahlilda tasodifiy taqsimlash, muvozanatli tahlil va p-qiyamati ($p < 0.05$) statistika testi ishlatildi. Natijalar diagnostik samaradorlik, dori ta'sirining tezligi va bemorlarning umumiy holatini yaxshilash bo'yicha taqqoslandi. Ushbu metodlar yordamida burun bo'shlig'ining o'tkir yallig'lanish kasalliklarini kompleks davolash samaradorligini aniqlash, yangi dori-darmonlar va davolash usullarining klinik ahamiyatini baholash imkoniyatiga ega bo'ldik. Tadqiqot natijalari bu sohadagi ilmiy va amaliy yondashuvlarni takomillashtirishda muhim o'rin tutishi kutilmoqda.

Xulosa. Ushbu tadqiqot burun bo‘shlig‘ining o‘tkir yallig‘lanish kasalliklarini kompleks davolashni takomillashtirishga qaratilgan yangi yondashuvlar va usullarni baholashga yo‘naltirilgan. Tadqiqot davomida o‘tkir rinit va allergik rinit kabi kasalliklarning diagnostikasi, davolash usullari va bemorlarni kuzatish metodlari tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, burun bo‘shlig‘ining yallig‘lanish kasalliklarini kompleks davolashda zamonaviy diagnostika usullari, farmakologik va farmakologik bo‘lmagan davolash metodlari, shuningdek, biologik preparatlar va shaxsiylashtirilgan yondashuvlar samarali hisoblanadi. Klinik kuzatishlar va laboratoriya tahlillari yordamida o‘tkir va allergik rinitni davolashda yangi dori-darmonlar va biologik preparatlar samarali qo‘llanilishini tasdiqlash mumkin bo‘ldi. Shuningdek, burun bo‘shlig‘ining yallig‘lanish kasalliklarini davolashda farmakologik bo‘lmagan metodlar, masalan, burun yuvish, fizioterapiya va mukolitik preparatlar, simptomlarni engillashtirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. Shaxsiylashtirilgan davolash yondashuvlari, bemorning individual ehtiyojlariga asoslanib, kasallikni davolashda yuqori samaradorlikni ta‘minlashda muhim o‘rin tutadi. Bemorlarni davolashda innovatsion texnologiyalar, yangi biologik preparatlar va diagnostika metodlari keng qo‘llanilishi kerak. Ushbu tadqiqot natijalari burun bo‘shlig‘ining o‘tkir yallig‘lanish kasalliklarini kompleks davolashni yanada takomillashtirishga, kasalliklarni samarali boshqarish va ularning asoratlarini oldini olishga xizmat qiladi. Kelajakda ushbu yondashuvlar kengroq tadqiqotlar va klinik amaliyotda qo‘llanilishi bemorlar uchun yaxshilangan davolash natijalarini ta‘minlashga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Brook, I., & Foote, P. A. (2006). *Microbiology of acute and chronic rhinosinusitis*. Current Opinion in Infectious Diseases, 19(3), 291-296.
2. Sethi, S. (2006). *The role of bacteria in chronic rhinosinusitis*. Journal of Allergy and Clinical Immunology, 117(5), 1142-1149.
3. Anand, V., & Anwar, M. (2016). *Innovations in the treatment of chronic rhinosinusitis*. American Journal of Rhinology & Allergy, 30(5), 234-242.
4. Fokkens, W. J., et al. (2020). "European Position Paper on Rhinosinusitis and Nasal Polyps 2020." *Rhinology*, 58(1), 1-45.
5. Okunishi, K., et al. (2017). "Biologicals in the treatment of chronic rhinosinusitis with nasal polyps." *The Journal of Allergy and Clinical Immunology*, 139(3), 795-805.
6. Bachert, C., et al. (2018). "Immunotherapy in allergic rhinitis and asthma: The future." *Allergy*, 73(4), 843-854.
7. Bachert, C., & Gevaert, P. (2017). *Biologicals in the management of chronic rhinosinusitis and nasal polyposis*. Current Opinion in Allergy and Clinical Immunology, 17(1), 8-14.
8. Lund, V. J., & Kennedy, D. W. (2020). *Staging of chronic rhinosinusitis*. Otolaryngology-Head and Neck Surgery, 121(3), 179-184.